

Közösségi élet Geresdlakon

A Baranya megyében fekvő, mintegy 850 fős lakosú Geresdlak (Gereschlack) soknyelvű és sokszínű település. A faluról – a német nemzetiség gazdag hagyományait bemutató kiállításai kapcsán – e folyóiratban már korábban is olvashattunk. Geresdlak színes szellemi élete egyrészt valóban a német nemzetiségű lakosság nyelvi és kulturális értékeiből fakad. A településen ma is sokan beszélnek németül, s a közösség sok energiát áldoz arra, hogy a tárgyi emlékeket, a régi életmódot, a szokásokat ne csak megőrizze, hanem be is mutassa a településre érkező látogatóknak és az érdeklődő iskolás csoportoknak. Napjainkban azonban már a nyelvi és kulturális sokszínűség új formája is jelen van a községben: a rendszerváltást követően ugyanis előbb németek, majd finnek kezdtek Geresdlakon házakat vásárolni. A külföldiek közül néhányan végleg a faluba költöztek, de többségük csak időszakosan tartózkodik itt.

Ez az új jelenség keltette fel érdeklődésem a település iránt. Német, finn és magyar szakos egyetemistaként először szakdolgozatomat készítettem el a településről, ma pedig már doktori disszertációt írok a közösség nyelvhasználatáról. Kutatóm a település lakosaival készített interjúkra, hang- és videofelvételekre, fényképekre, megfigyelésekre épül. A következőkben a falu mindennapjainak egy-egy részletét, érdekességét kiemelve mutatom be, milyen nyelvi, kulturális, gazdasági hatásai vannak ezen új típusú sokszínűségnek, a nyelvek, kultúrák találkozásának.

Geresdlakról dióhéjban

A Pécsvárad és Mohács között fekvő mai Geresdlak 1968-ban két önálló falu – a valaha szinte kizárólag német nemzetiségű Püspöklak és a magyarok is lakta Geresd – összevonásával jött létre, amelyekhez harmadik településrészként csatlakozik az egykori puszta: Kisgeresd. A magyar nyelvű lakosokkal vegyes házasságokon keresztül és a világháborút követő betelepítéssel bővült a falu. A mai cigány lakosság főként betelepülés útján, a rendszerváltás után került a faluba. A második világháborút követő németellenes időszak gyökeresen átalakította a község nyelvi és kulturális jellegzetességeit: a helyi német nyelvjárást az élet különböző szinterein mindinkább a magyar váltotta fel. A településen azonban otthonaikban, rokonaik között, utazásaik vagy a munkájuk során még ma is sokan használják a német nyelv különböző változatait. Német nem-

zetiségi óvoda és általános iskola is működik a faluban. A roma közösség is beszéli még saját cigány nyelvváltozatait, de ezek használata elsősorban az idősebbekre jellemző.

A külföldiek házvásárlási hulláma a rendszerváltás körüli években, a németekkel indult. Többen egykori kitelepítettként vásárolták vissza családjuk házát, míg mások baráti kapcsolatokon keresztül jutottak Geresdlakra. Az első finn 2000-ben vette meg ingatlanját, amit láncreakció követett: kezdetben baráti-rokoni szálakon keresztül, majd később újsághirdetéseket, illetve a faluról a médiában megjelenő riportokat látva döntött mind több finn a házvásárlás mellett. 2016 tavaszán a 353 lakott házból huszonötnek volt német, egynek osztrák és huszonnégynek finn tulajdonosa. A finnek és a németek közül néhányan végleg letelepedtek a faluban, többségük azonban csak hosszabb-rövidebb időszakokra érkezik. A finnek átlagosan négy hónapot, a németek ennél

kevesebbet tartózkodnak a településen. Annak okát, hogy miért éppen Geresdlakon vesznek házat ezek a külföldiek, szemléletesen foglalja össze egy finn nyugdíjas háztulajdonossal készült interjú következő részlete: „Az első ok az, hogy a tavasz és a tél, márciustól június elejéig itt egy remek időszak a finnek számára. Finnországban március-májusban még elég rossz idő van, havas eső és fagy. Itt márciusban már jó nyár van, még sincs túl meleg. Tehát az időjárás az, ami nagyon fontos. (...) És a másik dolog, ami nagyon fontos (...) ez az ország Európa közepén van. Ez is lehet egy ok. Innen könnyű utazni, saját autóval

például Görögországba vagy Olaszországba. Aztán biztosan az is az egyik ok, hogy itt az emberek nagyon barátságosak. Ez nagyon fontos. Nagyon pozitívan fogadják a másik embert. Segítenek, nagyon segítőkészek. És aztán persze a finneknek az is fontos, hogy mivel ez most egy EU-ország, ezek az EU-dolgok ugyanolyanok, tehát ha megbetegedünk, kapunk ellátást. (...) Meg aztán ez az ország ebben a pillanatban még nem annyira drága, bár már drágább lett. Ez a finneknek egy nagyon jó alternatíva például Spanyolországhoz képest."

„Ha egy szót finnül, egyet németül és egyet meg magyarul mondunk, jól el lehet boldogulni"

A Geresdlakon házat vásárolt finnek igen aktívan vesznek részt a település életében. Nem turistaként érkeznek, hanem igyekeznek megismerni a helyi életmódot és a mindennapok részévé válni, így aztán a hétköznapiakban gyakran kerülnek kapcsolatba a helybeliekkel. E mindennapi kapcsolatok az egymástól való tanulás, a szokások megismerésének legfőbb színterei. A finnek elsősorban azokkal ápolnak szorosabb kapcsolatot, akik távollétükben házaikat gondozzák vagy közvetlen szomszédjaik, de szívesen váltanak helybeliekkel néhány szót az utcán, a boltban, a kocsmában vagy az étkezőben is. A németek a finnekhez képest kevésbé aktívak, ők inkább csak közelebbi ismerőseikkel barátkoznak.

Ahogy a fenti idézet egy interjúból rámutat, e hétköznapi érintkezések új lehetőséget teremtenek a többnyelvű kommunikációra is. A külföldiek és a helybeliek elsősorban németül beszélnek egymással. A faluban használt német nyelvi változatok rendkívül sokszínűek: míg az idősebbek a helyi nyelvjárást ismerik, a középkorúak azt már inkább az iskolában vagy német nyelvterületen tanult változatokkal keverik. Iskolai évei alatt a finnek többsége is tanult németül. A német nyelv különböző változatainak kevert alkalmazása a mindennapokban kreativitást, egymás kölcsönös segítségét követeli meg, ahogy arról egy időskorú finn házaspár is beszámolt a velük készített interjúbán:

– Értik a svábot, amit itt beszélnek?

– Annyira igen, hogy nincsenek nehézségeink. Ha nem értjük úgy a mondatot, egy kicsit változtatni kell rajta.

– Meg kell kérdezni még egyszer. A szomszédunk, M. néni, aki ilyen sváb németet beszél, őt eleinte egyáltalán nem értettem, de aztán igen, ha változtat a beszédén.

A hétköznapi társalgásaiban a német mellett a finn és a magyar nyelv is helyet kap. A mindennapi érintkezéseken keresztül ismerkednek egymás nyelveivel a helybeliek és a finnek (például gyümölcsök, zöldségek neveit, üdvözlési formákat sajátítanak el). A finnek közül többen jártak odahaza nyelvtanfolyamra (valaki németül, valaki magyarul tanult), Geresdlakon pedig több alkalommal tartottunk finn nyelvtanfolyamot is. Ezeket főként olyanok vettek

részt, akik munkájuk során vagy baráti kapcsolatokon keresztül gyakrabban találkoznak a finnekkel (például az önkormányzat munkatársai, fodrász, orvos). Itt a cél a nyelvvél való ismerkedés mellett a közös tanulás, az új tapasztalatok élményének az átélése volt. Az egyik résztvevő következőképp fogalmazott erről: „Meglepően szerintem mindenki nagyon élvezte [a tanfolyamot]. Pedig azért azt nézed, különböző területekről jöttünk, különböző életkor, különböző végzettségű stb. Nem? És azért mégis egy jó kis csapat lett belőle.”

A hétköznapiak, amellyel, hogy új lehetőségeket teremtenek a többnyelvű kommunikációra, az egymás kultúrájával való ismerkedésre is alkalmat nyújtanak. A helybeliektől az interjúk során mindig megkérdezem, milyen kulturális különbségekre lesznek figyelmesek a hétköznapiak során. Válaszaikban rendszeresen kiemelik a finnek sportolási szokásait. A finnek ugyanis reggelente egyedül vagy kisebb csapatban gyalogolni, kocogni indulnak: „Amikor mi fölkelünk, azok már érkeznek valahonnan haza” – fogalmazott egy helybeli középkorú férfi. A finnek hatására ma már a geresdlakiak közül többen is rendszeresen gyalognak: „Sokan járnak ki, tehát a gyaloglást lehet látni, hogy szinte az egész falu gyalogol”. Azoknak a helybelieknek, akik szorosabb kapcsolatban állnak a finnekkel, esetleg jártak már Finnországban, a finnek egészséges étkezési szokásairól is több tapasztalatuk van. Sokan jegyezték meg azt is, hogy a finnek nagyon megbecsülik a kertjeikben termelt gyümölcsöket, amikből szörpöket, lekvárokat, aszalt gyümölcsöt készítenek. Tehát a finnek is tanulnak a helyiektől. Többen készítenek bort, pálinkát is. Ezek elkészítésével jobbra helybelieket bíznak meg, de ottlétük során ők maguk is igyekeznek bekapcsolódni a munkálatokba, ahogy erről egy itteni hölgy is beszámolt: „Meg például szőlő kint [Finnországban] nincs és itt nagyon sok családi házhoz ugye kert és ott szőlő. És ők is [a finnek], tehát meghagyták, nem vágták ki, vagy nem vágatták ki, hanem műveltetik. Sőt, ők is részt vesznek a művelésben, és csinálnak bort, ami ... Tehát szőlőből bort. Sőt, ugye hát gyümölcsfák vannak a kertekben és hát pálinkát is főzetnek, és hát nem ribizkéből, hanem körtéből, barackból, szilvából, tehát ami itteni. És nem 30 fok alattit, hanem hát igazából 40 és 50 fok közöttit.”

„A faluban természetes módon van jelen az, amiről máshol csak beszélnek – a közösségi élet a maga sokféleségében”

A közösségi életről szóló fenti idézet egy finn lakos leveléből származik, amelyben egy projektötletet mutatta be a falu polgármesterének. Ahogy a finn férfi is rámutat, a geresdlaki közösség igen aktív. Ennek eredményeként a faluban az év során több, nagyobb szabású közösségi eseményt rendeznek. Ezeket többnyire a finnek is aktívan vesznek részt. A helyiek és a külföldiek kulturális értékei gyakran egyszerre jelennek meg ezeken a rendezvényeken,

kiállításokon és a sok szervezőmunka is közösségben, csapatban zajlik.

Az év svábbállal kezdődik, majd tavasszal virágosítási versennyel és borversennyel folytatódik. Május elsején rendezik meg a finn-magyar majális. Ilyenkor sporteseményeket, játékos, gyerekeknek szóló vetélkedőket szerveznek. Geresdlak finn testvértelepüléseinek sportkedvelői a falubeliekkel egy különleges sportot, a csizmahajítást is megismertették, aminek eredményeként 2016 majálisán már harmadszorra szerveztek ilyen versenyt finnországi vendégek részvételével.

A gyerekekre Geresdlakon a vakáció idején is gondolnak: a nyári szünetben kétszer egy hétre néhány szülő kezdeményezésére megszervezik a Vár-Lak gyerektábort. Elsősorban olyan gyerekek vesznek ezen részt, akiknek nagyszülei a településen laknak, ők maguk viszont szüleikkel már nem ott élnek. A tábor célja, hogy a gyerekek egyrészt jobban megismerhessék családjuk gyökereit, másrészt pedig a kézműves-foglalkozások, kirándulások, csapatjátékok, tematikus napok során közelebb kerüljenek egymáshoz.

Ősszel a szüret ideje jön el, ilyenkor készül el a helybeliek szőlőinek egyesítésével a „falu bora” is.

2007 óta pedig minden októberben sor kerül a falu legnagyobb kulturális eseményére, a Gőzgombóc Fesztiválra. Ez a helyieknek szóló főzőversenyként kezdődött, mára azonban egész napos kulturális eseménnyé nőtte ki magát, ami több ezer látogatót vonz évről évre. A fesztiválon falubeli, illetve vidékről érkezett csapatok készítik el számtalan variációban a gőzgombócot, majd a csapatok főztjét zsűri értékeli. A nap során kórusok, táncsoportok, neves vendégek lépnek fel, s végül koncertekkel és bállal zárul a nap. A főzőversenyen valamilyen saját ételkülönlegességgel mindig részt vesznek a finnek is. A gőzgombóc mára a település védjegyévé vált: a fesztivál kulturális örökség kategóriában a Baranya megyei értéktárba is bekerült. A fesztivál megrendezése a geresdlakiak kitartó munkáját követeli meg. A készülődést ugyanis már hónapokkal a fesztivál kezdete előtt megkezdik: a fellépők meghívása, a program összeállítása, a helyszín biztosítása mellett

az olyan munkálatok is, mint az ajándécsomagok elkészítése, a falu és a helyszín feldíszítése mindmind a közösség összefogásával valósulnak meg.

A rendezvények mellett a településen állandó és időszakos kiállítások is vannak, amelyek megtekintésére a faluba érkező látogatónak egyetlen nap már nem is elegendő. Az egyik különlegesség a babaház, ahol a hagyományos ruházatba öltöztetett babák különböző jeleneteket (például szüret, esküvői menet, iskolai jelenet) elevenítenek meg. A folyamatosan bővülő kiállításra a ruhákat a babavarró kör idős asszonyai készítik. A babakiállítás 2014-ben a nemzetiségek kulturális díját, a *Pro Cultura Minoritatum Hungariae* díjat is elnyerte. Különlegesen gazdagok a település kézimunka-kiállításai is: a vállkendőket, a régi pólyákat, törölközőket, falvédőket, komatálakat felvonultató bemutatók, az ágyterítő- és ágynemű-kiállítás vagy éppen a régi hangszereket és egy igazi suszterműhelyt is bemutató legújabb tárlat. 2016 tavaszára ezekből egy tartalmas vándorkiállítás is összeállt, amelyet elsősorban nemzetiségi rendezvényeken főként iskolák, önkormányzatok állítanak ki az ország legkülönbözőbb pontjain. E rendkívül színes gyűjtemények mind a helybeliek adományaiból és a közösség életében aktív szerepet vállaló falubeliek gondos, összehangolt munkájának köszönhetően jöttek létre. Úgy a babaházban, mint a kézimunkaházban helyet kaptak a finnországi népviseletet, szokásokat bemutató tárgyak, amelyekkel a finn lakosok gazdagították az összeállításokat. A felvidékről a faluba került magyar nyelvű lakosság tárgyi értékeit is külön gyűjtemény mutatja be. Az adventi időszakban lelkes asszonyok munkájával évről évre készül a mézeskalács-kiállítás is. Ki-ki a maga házáat vagy a falu fontosabb épületeit (iskolát, templomot) készíti el mézeskalácsból. A finnek közül e munkálatokhoz is csatlakoznak néhányan. A faluban van képzőművészeti alkotásoknak otthont adó galéria és a régi életmódot, használati tárgyakat, ruházatot bemutató tájház is. A falu határának legmagasabb pontján álló kilátót pedig a település jelmondata díszíti magyar, finn és német nyelven: *Együtt vagyunk sikeresek! Yhdessä onnistumme! Miteinander sind wir erfolgreich!*

„Próbálják egy kicsit odacsalogatni ezzel is az embereket, egy kicsit megismertetni, hogy egy eldugottabb faluban is milyen élet és különlegességek lehetnek”

A geresdlakiak tevékeny közösségi élete, valamint az önkormányzat, a német önkormányzat és a Német Klub kitartó munkája nemcsak a kulturális programok terén vezet sokszínűséghez. A falu utcái, terei is fokozatosan szépülnek, de pályázatok révén vagy helyi összefogás eredményeként az intézményeket is igyekeznek fejleszteni. Több alkalommal is megszervezett társadalmi munkákba a finnek is bekapcsolódnak, miként arról egy helybeli a következőképp számolt be: *„Meg például a finnek, most az is egy jó (...) tapasztalat volt részükről, hogy például mikor a temető, volt szervezve egy társadalmi munka, hogy a temetőnek a rendberakása, úgy mondjam, bokrok irtása meg mit tudom én, tehát egy ilyen megmozdulás. Az önkormányzat szervezte, és aki itt volt finn, aki itt tartózkodott abba az időpontba (...), ők is megjelentek a temető rendberakásán mint geresdlaki lakosok, holott nekik semmi kötelességük egy temetőhöz, mert hát hozzátartozó ugye nincsen. De részt vettek, és ők is irtották a bokrokat meg tehát, hogy mondjam, jobban beintegrálódnak a faluba meg a falu életébe. Vagy például minden rendezvényen, amikor bármi van, tehát nemcsak a gőzgombóc, hanem egy majális (...), a finnek részt vesznek rajta. A németek nem.”*

A gazdag kulturális életnek és a javuló infrastruktúrájának köszönhetően mind több turista érkezik Geresdlakra. Egyrészt a rendezvények, fesztiválok ideje alatt. Jártak már finn turistacsoportok is a településen, és rendszeresen érkeznek vendégek a kelet- finnországi Joensuu városához tartozó testvérfalvakból (Raatevaara, Kiihtelysvaara, Uskali), valamint az osztrák (Grambach) és a magyar testvértelepülésről (Zebegény) is. A falu egy félreesőbb pontján, szép környezetben két gerenda vendégház is várja már a látogatókat. A település látnivalóit a turisták megtalálhatják a Mohács környékének idegenforgalmi látványosságait és eseményeit tartalmazó mobilalkalmazás segítségével is.

A falu nyitottságát és befogadó attitűdjét a finnek igyekeznek anyagi segítséggel is viszonzni. Rendeztek már adománygyűjtő sporteseményt a falu óvodájának: 2012-ben a majáliskor rendezett darts verseny adományait pedig az óvoda kapta meg, majd az összeget több támogató, köztük a Finn Nagykövetség egészítette ki. Ebből került kialakításra a községi óvodában a sószoza. A finnek mindezen túl ösztöndíjjal segítik az iskolásokat, de gyűjtöttek már a templom helyreállítására is.

A gazdag kulturális élet, a finn betelepülők híre számos újságcikk, rádiós és televíziós riport elkészítését ösztönözte. A magyar médiumok mellett a finnországi sajtóban is jelentek már meg cikkek Geresdlakról. Olyan finn háztulajdonosok is vannak,

akik éppen egy ilyen cikket olvasva döntöttek a vásárlás mellett. Annak, hogy ezek a cikkek, műsorok a település jó hírét viszik, és néhány látogatót a faluba csalogatnak (ahogy azt a fenti idézetben egy fiatal helybeli is megfogalmazta), a geresdlakiak többsége örül. Ugyanakkor többen mondták azt is, hogy ez az érdeklődés – ahogy a finnek házvásárlása is – csak átmeneti, és a közösség jövőjére, a lakosság létszámára, a falu gazdasági helyzetének alakulására hosszú távon nincs hatással. Mivel az idősödő német háztulajdonosok mind kevesebb időt töltenek a településen, sokszor felteszik a kérdést, hogy mi lesz évek, évtizedek múlva a finnek házaival. Vajon a fiatalabb nemzedékek is járnak majd Geresdlakra?

Zárásként

Az itt kiemelt példák mellett hosszasan lehetne még sorolni a geresdlaki közösségi élet formáit, a kreatív nyelvhasználat példáit és a terveket is. Talán azonban már ennyi is kirajzolja a falu rendkívül színes arculatát. Ez a sokszínűség évszázadok hagyományaiból fakad, de nyitott a modernizációra, s így lehet vonzó a településre érkező külföldiek számára is.

A kulturális élet szervezésében természetesen nem mindenki vesz részt. Az interjúkban sokszor elmondták a helyiek azt is, hogy az átlagos falulakó számára a külföldiek jelenlétének és a kulturális élet gazdagságának nincs különösebb jelentősége, közvetlen hatása. Ezért tartom kutatóként fontosnak, hogy megismerjem és felhívjam a figyelmet arra, milyen nagy érték napjainkban is a nemzetiségi létből fakadó nyelvtudás és a gazdag hagyománykör. Noha a helyi német nyelvjárás használata Geresdlakon is visszaszorulóban van, a lakosság csökken, a másutt is tapasztalható szociális problémák jelen vannak, a migráció, a turizmus, a technikai fejlődés azonban új lehetőségeket teremtenek a nyelvtudás fejlesztéséhez vagy éppen a falu megújulásához. E lehetőségek sokszor kihívásokat is jelentenek, de a közösségi élet mindennapi vagy ünnepi eseményei Geresdlakon arról tanúskodnak, hogy a közösség összefogásával jelentős eredmények érhetők el. Hogy hosszabb távon mindez mit jelenthet a falu lélekszáma, életszínvonala, interetnikus kapcsolatai szempontjából? Ezek számos helyi, valamint tágabb társadalmi-politikai-gazdasági tényezőkön múlnak. Kutatóként a változások folyamatában tapasztalható nyelvi-kulturális jellegzetességek nyomán követésére és leírására törekszem, hiszen ezáltal bővíthetjük tudásunkat a napjainkra jellemző többnyelvűségről, nyelvhasználatról és nyelvtanulásról. Így válhatnak a kedvező példák elérhető, jó gyakorlatokká más közösségek számára is.

Pachné Heltai Borbála
MTA Nyelvtudományi Intézet

További információk, elérhetőségek a település honlapján:
www.geresdlak.hu